



SİGORTA VE ÂKİLE SİSTEMLERİNİN GÜNÜMÜZ CEZA HUKUKU BAĞLAMINDA UYGULANABİLİRLİĞİ ÜZERİNE BİR DENEME*

An Essay on the Applicability of Insurance and the Surety Systems in the Context of
Contemporary Criminal Law

Enes YILMAZ*

ÖZ

İnsan, tarih içerisinde çeşitli tehlike ve zararlara karşı “sigorta” veya “âkile” gibi farklı yöntemlerle çözümler aramıştır. Çoğu zaman bu arayışın özünde, insan olmanın verdiği sosyal dinamikler etkili olmuştur. Ceza hukuku bağlamında da hem mağdurun hem failin yanında olunması gerekmektedir. Nitekim “sosyal devlet ilkesi”, insanlara insanca yaşam sunmakla görevli devlet anlayışıdır. İnsanların yanında olunması, modern anlamda devlet mekanizmasının geldiği nokta itibarıyla hem mağdur hem de fail için “devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi” ile mümkündür. Bu anlamda çalışma, sigorta hukuku, hukuk tarihi ve ceza hukuku bağlamında bir kesişim alanı olarak düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle de sırasıyla sigorta, âkile, sosyal devlet ve devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi kavramlarına odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sigorta, Diyet, Âkile, Sosyal Devlet İlkesi, Fail, Mağdur.

ABSTRACT

Throughout history, humans have sought solutions against various dangers and damages through different methods such as “insurance” or “aqila”. Most of the time, the social dynamics of being human have been effective in the essence of this search. In the context of criminal law, it is necessary to stand by both the victim and the perpetrator. As a matter of fact, the “social state principle” is the understanding of the state that is responsible for providing people with a humane life. Being on the side of the people is possible with the “state assuming direct responsibility” for both the victim and the perpetrator as of the point where the state mechanism has reached in the modern sense. In this sense, the study was considered as an intersection area in the context

* **Gönderi:** 23.03.2025 - **Kabul:** 30.04.2025 | **Received:** 23.03.2025 - **Accepted:** 30.04.2025.

* Arş. Gör. Dr., Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Trabzon, Türkiye ✉ yilmazenes45@hotmail.com • ORCID 0000-0002-1469-6788.

Atıf Şekli / Cite As: YILMAZ, Enes (2025). Sigorta ve Âkile Sistemlerinin Günümüz Ceza Hukuku Bağlamında Uygulanabilirliği Üzerine Bir Deneme. ÇÜHAD, (7), 110-127.

İntihal / Plagiarism: Bu makale bir intihal engelleme yazılımı aracılığıyla denetlenmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been checked via a plagiarism prevention software and reviewed by at least two referees.



Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

of insurance law, legal history and criminal law. Based on this idea, the focus is on the concepts of insurance, aqila, social state and direct responsibility of the state, respectively.

Keywords: Insurance, Blood Money (Diyya), The Surety System (Aqila), Social State Principle, Perpetrator, Victim.

GİRİŞ

İnsan, başta ekonomik ve sosyal alanlarda olmak üzere pek çok bakımdan tehlikelerle karşı karşıyadır. Doğal olarak bu tehlikelere karşı korunmak ister. Söz konusu tehlikelere karşı mücadele yöntemleri yeterli olmadığı zamanlarda daha farklı bireysel ve toplu yöntemler geliştirmeye çalışır¹. Bu bağlamda “sigorta sistemi” gerek bireysel gerekse toplu vasıta veya tekniklerle tehlikeyi ve zararı karşılıklı dayanışma ve yardım esasına dayanarak bertaraf etmeyi, diğer bir ifadeyle sosyal güvenliğini sağlamayı amaçlar². Tarihî süreçte ise, “diyet miktarının çok yüksek olduğu, kasıt dışı öldürmelerde ve diyetin fail tarafından bizzat ödenmesinin gerekmediği durumlarda, hem yardımlaşma hem de meydana gelen malî sorumluluğu paylaşma düşüncesi ile diyetin fail ile müştereken veya onun haricinde belli derecedeki yakınları tarafından ödenmesi esası” -yani âkile sistemi- kabul edilmiştir³.

Günümüzde ceza hukuku bağlamında hem fail hem de mağdur taraflar bakımından söz konusu kurumların işlev görebileceği düşünülmektedir⁴. Gerçekten de özellikle malvarlığına karşı suçlar ile taksirli suçlar dikkate alındığında gerek failin ıslahı gerekse de mağdurun zararlarının bir an önce giderilmesi yönüyle sigorta ve âkile sistemleri günümüz şartlarında ele alınmalıdır.

Elinizdeki çalışmada, sigorta ve âkile sistemleri ile ceza hukuku arasında bağlantılar kurularak sosyal devlet ilkesi doğrultusunda gerek mağdura gerekse de faile bakan yönü itibarıyla devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi bakımından olumlu sonuçlara ulaşılacak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda, ilkin geçmişi çok eskilere dayanmasa da sigorta kurumu, sonrasında en azından

¹ BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.51 ve 54-55; AVCI, Sigorta, s.267-268; BEŞER, Sigorta, s.10, 14 ve 110; CAN, 13-14; KENDER, s.1 ve 19; KALA, s.15-16; AYKANAT, s.50 ve 52; TUNCAY, s.852-853 ve 854-862; SAĞLAM, Teknikler, s.5; OKUR, s.19; AYHAN, ÇAĞLAR, ÖZDAMAR, s.1.

² BOZER, s.4; CAN, s.1; ÇEKER, s.1; AVCI, Sigorta, s.268; BEŞER, Sigorta, s.110; KALA, s.19-21; sosyal güvenlik, sigorta ve risk kavramlarına ilişkin ayrıntılı bilgi ve açıklamalar için bkz. AYKANAT, s.19-45, özellikle bkz. AYKANAT, s.31-32; EKİNCİ, s.536.

³ AYDIN, Hukuk Tarihi, s.200-201; CİN, AKYILMAZ, s.267 ve 270; AKTAN, Âkile, <https://islamansiklopedisi.org.tr/akile>; AYKANAT, s.204, 210 ve 212; EKİNCİ, s.356, 360 ve 362-363; EBU ZEHRİ, I, s.20-21, 101 ve 371-372; Ebu Zehra, II, s.48, 539-542 ve 544-548; ZEYDÂN, s.67 ve 82; BARDAKOĞLU, Diyet, <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>; ÖNDER, s.36; AVCI, Genel, s.423 ve 425; AVCI, Özel, s.135, 152, 156-157 ve 171-172; APAYDIN, Hata, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hata>; ŞAFAK, s.70, 100, 102-105 ve 136; ÜDEH, II, s.290-294 ve 296-297; ÜDEH, III, s.8-9, 14-16 ve 23; ÜÇÖK, MUMCU, BOZKURT, s.86 ve 88; BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.132-136 ve 140-141; BEŞER, Sigorta, s.99 ve 128-129; SAĞLAM, Sigorta, s.266, 269, 271 ve 289; SAĞLAM, Teknikler, s.9; TUNCAY, s.869-870; DAĞCI, s.257-258 ve 361-362; OKUR, s.115-117, 120-122, 161-162, 165-191 ve 219-234; ARTUK, GÖKCEN, ALŞAHİN, ÇAKIR, s.121.

⁴ ÜDEH, II, s.298-300; ÜDEH, III, s.21; BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.133, 142 ve 189; AYKANAT, s.208 ve 211; BARDAKOĞLU, Diyet, <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>; ŞAFAK, s.105; BEŞER, Sigorta, s.95 ve 104; SAĞLAM, Sigorta, s.274, 281 ve 288; OKUR, s.20-21, 283-284, 337 ve hatta “Âkilenin Güncelliği ile İlgili Yaklaşımlar” hakkındaki ayrıntılı bilgi için bkz. s.261-286; YILMAZ, Mağdur, s.113; KUM, s.2567.

sonuçları itibarıyla tarihi bir örnek olarak âkile kurumu, devamında ise ceza hukuku bağlamında sosyal devlet ilkesi ile devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi hususları ele alınacaktır.

I. SİGORTA VE ÂKİLE SİSTEMLERİ

A. KAVRAMLAR

Sigorta kavramı, kısaca “*aynı veya benzer tehlikelere maruz bulunan kişiler topluluğunda rizikonun gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkacak ihtiyacın belirli bir para (prim) karşılığında giderilmesine yönelik olarak bağımsız bir hukukî talep hakkına sahip olunması*” şeklinde tanımlanmıştır⁵.

“Âkile” ise, esasen kişinin içinde bulunduğu dar topluluk veya dayanışma grubu anlamlarına gelmektedir⁶. Âkile, zaman içerisinde farklı kapsam ve boyutlarda anlaşılmıştır. Başlangıçta sadece “*asabe*” -yani, yalnız erkek akrabalar- âkileye dahilken, sonraları belli bir “*divân*” ve ordu ya da esnaf teşkilatına dahil olan kimselerin, böyle bir bağın bulunmaması durumunda ise “*beytülmâl*” yani devlet hazinesinin âkileyi oluşturduğu kabul edilmiştir⁷.

B. HUKUKİ TEMELLER VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÖRNEKLER

Ceza hukukuyla bağlantısı bakımından günümüzde malvarlığına karşı suçlar ile taksirli suçlarda meydana gelen zararın giderilmesinde ilk araçlar olarak sigorta veya fonlara başvurulmaktadır⁸. Özellikle sigorta sistemi ile korunmanın geliştiği ve yerleştiği ülkelerde, örneğin yaralama fiillerinden doğan tazminat taleplerinin hastalık sigortası veya ilgili kapsama sahip başka sigortalara yöneltildiği; malvarlığına karşı suçlarda aktif sigortası, hırsızlık sigortası, ev eşyası sigortası ve kasko gibi imkânların bulunduğu bilinmektedir⁹. Ancak yine de zararın çok yüksek rakamlara ulaştığı durumlarda sigorta sistemine dayalı çözümlerin arzu edilen başarıyı sağlamama ihtimali de söz konusu olabilir¹⁰.

⁵ ÇEKER, s.2; ayrıca bkz. KENDER, s.2-3; CAN, s.17; AYHAN, ÇAĞLAR, ÖZDAMAR, s.1 ve 20.

⁶ “Âkile, İslam hukuk tarihi içerisinde belli bir dönemde uygulanmış bir sistemdir. Âkileyi, kast unsuru olmaksızın gerçekleştirilen öldürme veya yaralama fiilleri neticesinde ödenmesi gereken diyeti, fail ile birlikte üstlenen şahıslar topluluğu olarak tanımlayabiliriz. Buna göre İslam ceza hukukunda âkile; taksirle öldürme veya yaralama suçlarının diyetinde, kast/taksir kombinasyonu (şibh-i amd) öldürme suçunun diyetinde ve çocuk düşürme neticesinde ortaya çıkan tazminatta (gurre) uygulanmıştır. İslam hukukçuları arasında âkile sisteminin detaylarıyla ilgili farklı görüşler bulunsada bu sistem Hz. Peygamber’den itibaren belli bir süre İslam devletlerinde uygulanmıştır.” KUM, s. 2583.

⁷ AYDIN, Hukuk Tarihi, s.200-201; CİN, AKYILMAZ, s.267 ve 270; AKTAN, Âkile, <https://islamansiklopedisi.org.tr/akile>; AYKANAT, s.204, 210 ve 212; EKİNCİ, s.356, 360 ve 362-363; EBU ZEHRA, I, s.20-21, 101 ve 371-372; EBU ZEHRA, II, s.48, 539-542 ve 544-548; ZEYDÂN, s.67 ve 82; BARDAKOĞLU, Diyet, <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>; ÖNDER, s.36; AVCI, Genel, s.423 ve 425; AVCI, Özel, s.135, 152, 156-157 ve 171-172; APAYDIN, Hata, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hata>; ŞAFAK, s.70, 100, 102-105 ve 136; ÜDEH, II, s.290-294 ve 296-297; ÜDEH, III, s.8-9, 14-16 ve 23; ÜÇÖK, MUMCU, BOZKURT, s.86 ve 88; BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.132-136 ve 140-141; BEŞER, Sigorta, s.99 ve 128-129; SAĞLAM, Sigorta, s.266, 269, 271 ve 289; SAĞLAM, Teknikler, s.9; TUNCAY, s.869-870; DAĞCI, s.257-258 ve 361-362; OKUR, s.115-117, 120-122, 161-162, 165-191 ve 219-234; ARTUK, GÖKCEN, ALŞAHİN, ÇAKIR, s.121; KUM, s.2556, 2559, 2564, 2567-2568 ve 2570.

⁸ EREM, Ceza Adaletinde, s.346; MADLENER, s.17-18; ÖZBEK, s.47; YILMAZ, Mağdur, s.113, 360 ve 481.

⁹ FREHSEE, s.174-175; MADLENER, s.41-42; URUŞAK, s.94; HIRSCH, Zararın Tamiri, s.349; BOZER, s.4, 111 ve 307; KENDER, s.222; CAN, s.192-194; ÇEKER, s.19, 203-204 ve 211-212; AYHAN, ÇAĞLAR, ÖZDAMAR, s.297; YILMAZ, Mağdur, s.345.

¹⁰ BOYACI, s.158; YILMAZ, Mağdur, s.346.

Kanaatimizce bunu bertaraf etmenin yolu, aşağıda da ele alacağımız üzere, devletin sağlam temellere dayalı olarak kuracağı, her şart ve durumda bireylerin yanında olduğunu hissettireceği bir sistemden geçmektedir.

Tarihî örneklerde de ceza hukuku ile bağlantılı sigorta benzeri örnekleri görmek mümkündür. Hammurabi Kanunlarında bir kişinin bir haydut veya soyguncu tarafından saldırıya uğraması durumunda fail yakalanamaz ve mağdur zararını tafsilatlı bir şekilde gösterirse, zararın fiilin gerçekleştiği şehir veya yerin yöneticisi tarafından karşılanması; benzer şekilde haydutların saldırısına uğramış kervanların zararlarının diğer kervanlar arasında paylaşılması öngörülmüştür¹¹. Burada, devlet güvenlik işlevini sağlayamadığı için “*kanundan doğan kamu sigortası*” gereği söz konusu ödemeyi yapmıştır.

Tarihten başka bir örneği, İslamiyetten önce Hz. Muhammed’in de gençliğinde katıldığı “*hulfü’l-fudûl*”da (*erdemliler andı* veya *bahadırılık teşkilatı*’nda) bulmak mümkündür. Buna göre, Mekke’de haksızlığa uğrayan veya malları gasp edilen kişilere (yerli-yabancı veya hür-köle olmaları fark etmeksizin) haksızlık yapılmayacak ve zarar zalimden alınarak ödenecektir¹².

Ayrıca Müslümanlar ile Yahudiler ve diğer din mensupları arasında yapılmış bir antlaşma niteliğine sahip olan ve dünyanın ilk yazılı anayasası olarak kabul edilen “*Medine Vesikası*”nın 3 ila 12. maddelerinde, imzacı toplulukların kendi aralarında âdet olduğu üzere “*kan diyeti*” ve “*fıdye-i necat*” (kurtuluş fidyesi) ödemelerine iştirak edecekleri kabul edilmiştir¹³. Gerçekten de İslâm’ın hedeflerinden birisi olan “*yardımlaşmaya dayalı bir toplum oluşturma*” düşüncesinin en başından beri kendini gösterdiği söylenebilir¹⁴. İşte bu bağlamda âkilenin temellerinin de yardımlaşmaya dayandığı ifade edilmelidir¹⁵. Bununla birlikte çocuk düşürtme suçunun yaptırımı niteliğindeki diyet olan “*gurre*” bakımından da Hanefilere göre gurreyi âkilenin ödemesi gerektiği, buna karşın Hanbelilere göre gurrenin miktarına bakarak bunu bizzat failin ödeyebileceği, âkilenin ödemesi için bir sebep bulunmadığı gibi farklı görüşler mevcuttur¹⁶.

¹¹ ÇEKER, s.7; AVCI, Sigorta, s.269-270; BEŞER, Sigorta, s.112; AYHAN, ÇAĞLAR, ÖZDAMAR, s.23.

¹² HAMİDULLAH, I, s.52; HAMİDULLAH, II, s.845; AVCI, Sigorta, s.274; BEŞER, Sigorta, s.127; OKUR, s.43; İslâm tarihinde de özellikle Osmanlılarda, yeniçerilerin, harem ağalarının, esnafın oluşturduğu “*orta sandıkları*”, mahalle halkının kurduğu “*avâz sandıkları*” ve “*yardım sandıkları*” gibi sigorta benzeri işlev gören müesseselere rastlanmıştır. EKİNCİ, s.536.

¹³ HAMİDULLAH, I, s.189, 191-192 ve 206-207; HAMİDULLAH, II, s.872, 918 ve 988; BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.139; AVCI, Sigorta, s.275-276; AYDIN, Anayasa, <https://islamansiklopedisi.org.tr/anayasa#1>; AYDIN, Hukuk Tarihi, s.105; CİN, AKYILMAZ, s.89-90; AYKANAT, s.47 ve 208; EKİNCİ, s.194; BEŞER, Sigorta, s.99 ve 128; AVCI, Özel, s.156; SAĞLAM, Teknikler, s.8-9; SAĞLAM, Sigorta, s.266-267; OKUR, s.47; KUM, s.2565, dn.30.

¹⁴ SAĞLAM, Teknikler, s.7.

¹⁵ KUM, s.2569.

¹⁶ ŞAFAK, s.102-103; AVCI, Özel, s.229; OKUR, s.240-241; “Âkilenin hukuki meşruluğu cumhur tarafından hadisler ile tespit edilmiştir. Bu hadislerden biri de şu şekildedir: “*Hüzeyl kabilesinden iki kadın birbirleriyle kavga ettiler. Biri diğerine bir taş atarak kadını da karnındaki yavruyu da öldürdü. Dava Hz. Peygambere geldi. Efendimiz (s.a.v.) ceninin diyetini bir gurre olarak hükme bağladı. Kadının diyetini âkilesi üzerine hükmetti, kadına çocukları ve onlarla birlikte olanlar varis oldu.*” Hadiste de görüldüğü üzere Hz. Peygamber âkilenin diyeti ödemesini karara bağlamıştır. Hz. Peygamber’in vefatından sonra da sahabeler âkilenin diyeti ödemesi üzerine olan görüşü icma ile kabul etmişlerdir.” KUM, s.2564-2565 ve 2572.

Âkile Sistemi'nin Osmanlı Dönemi'nde de Kanuni (m.122), Bosna (m.301), I. Ahmed (m.187) ve IV. Mehmet kanunnameleri gibi pek çok kanunnamede yer aldığı ve uygulandığı bilinmektedir¹⁷. Buralardaki düzenlemelere göre, mahalle veya köy içinde bir hırsızlık olup failin yakalanamaması durumunda zararın mahalle veya köy halkına tazmin ettirilmesi; benzer şekilde pazar içinde hırsızlık olup failin yakalanamaması durumunda zararın pazarın bekçisine; kervansaray içinde aynı durum söz konusu olursa kervansaraycıya ödetilmesi kabul edilmiştir.

Ayrıca Selçuklu ve Osmanlılarda bizzat devlet tarafından kurulan, tamamen kamu hukuku tasarrufu niteliği taşıyan ve yolların güvenliğinin vergi veya başka muafiyetler karşılığında o yol kenarlarında yaşayanlara yüklendiği; bu yollardan geçenlerin zarar görmesi durumunda bu kişilerin söz konusu zararları tazmin sorumluluğu altına girdikleri "*derbent sistemi*" de belirtilmelidir¹⁸.

İşte kanaatimizce benzer şekilde, tarihî uygulaması içerisinde "*âkile*" kurumunun da hem fail hem de mağdur taraflar bakımından sigorta benzeri işlev gören müesseselere örnek olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Devlet hazinesinin bu aşamada devreye sokulması, bir yandan devletin en büyük âkile olduğu fikrine dayanmakta, öbür yandan ise mağdurun uğramış olduğu mağduriyetin her hâlükârda diyet ile giderilmesi amacını taşımaktadır. Şüphesiz hazinenin diyetten sorumlu olan fail veya faillere rücu hakkı saklıdır¹⁹.

C. BENZERLİK VE FARKLILIKLARIYLA BAĞLANTI NOKTALARI

Günümüz ceza hukuku bağlamında, söz konusu kurumların bir yandan toplumsal bir işlev gördüğü ifade edilse de 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda açık bir şekilde karşılığını bulan "*suçta ve cezada kanunilik ilkesi*"²⁰ ve "*suçların ve cezaların şahsiliği ilkesi*"²¹ ile bağdaşmadığı not düşülmelidir²². Bununla birlikte, âkile kurumu, esasen İslam hukukunda da kabul edilen suçların ve cezaların kanuniliği ilkesinin bir istisnasını oluşturur²³. Bu yönüyle âkile, "*bir sosyal dayanışma müessesesi*" olarak kabul edilmekte ve diyetin bu şekilde ödenmesi de "*bir sosyal kontrol mekanizması*" oluşturması bakımından suçları önleyici bir rol oynamaktadır²⁴.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi ve incelemeler için bkz. AVCI, Sigorta, s.277-278; AVCI, Genel, s.407; AYDIN, Hukuk Tarihi, s.206; AYKANAT, s.207, aksi yönde bkz. s.335.

¹⁸ EKİNCİ, s.536.

¹⁹ BARDAKOĞLU, Diyet, <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>.

²⁰ TCK m.2/1: "*Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.*"

²¹ TCK m.20/1: "*Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz.*"

²² ÖZEK, s.18-19; ÖZBEK, s.84; DEĞİRMENCİ, s.50; YILMAZ, Mağdur, s.113; Ayrıntılı biçimde, "İslam Ceza Hukukunda Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesi Açısından Değerlendirilmesi" için bkz. KUM, s.2556-2590, yazar "Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesi İle İlişkisi"ni değerlendirirken, "A. Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesine Aykırı Olduğunu Düşünenler", "B. Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesine Aykırı Olmadığını Düşünenler" ve "C. Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesinin Konusu Olmadığını Düşünenler" şeklinde bir sistematik takip etmiştir, KUM, s.2570-2582.

²³ Âkile ile diğer bir istisnayı teşkil eden kasame kurumu için bkz. CİN, AKYILMAZ, s.223 ve 245; GÖKCEN, s.85; YILMAZ, Mağdur, s.113; KUM, s.2574.

²⁴ CİN, AKYILMAZ, s.245; ÖZBEK, s.83; YILMAZ, Mağdur, s.113.

Özellikle mağdurun korunması bakımından gerek geçmişteki âkile gerekse günümüzdeki sigorta yaklaşımının taşıdığı önem tartışmasızdır²⁵. Görüldüğü üzere, âkile ve sigorta sistemlerinde zarar adeta bir topluluk içerisinde dağıtılmaktadır. Ancak sigortadan farklı olarak âkile kurumundaki risk, kendi kapsam ve çerçevesindeki ilgili suçtan dolayı meydana gelen diyet borcu altına girme riskidir. Âkile kurumu örnek alınarak farklı riskler için de günümüzde benzer kurumların oluşturulması düşünülebilir²⁶. Çünkü bu şekilde, meydana gelen ağır ekonomik yük, bireyler arasında dağıtılıp hafifletilerek sosyal dayanışma fikri ön plana çıkmaktadır; başka bir ifadeyle ise âkile sistemi, “bünyesindeki oto-kontrol karakteri ile azamî tedbir ve asgari kaybı sağlamak gibi çok yönlü sosyal güvence özelliğine sahip bir sistemdir”²⁷.

Hatta konuya ilişkin öğretilde zikredilen ve bizim de katıldığımız şu satırların bu aşamada doğrudan zikredilmesinde fayda görüyoruz²⁸:

Sonuç olarak kanaatimizce İslâm hukuk geleneğine ve zihniyetine en uygun yaklaşım, “fâile destek olunması” ve “mağdurun zararının giderilmesi” ilkelerinin günümüzde yaygın ve etkin kullanıma sahip vasıtalar aracılığıyla yerine getirilmesidir. Bu sayede daha pratik ve ekonomik neticeler elde etme imkânının yüksek olacağını düşünüyoruz. Bu yaklaşım özel âkile gruplarının teşekkülünü değil, zararın geniş tabanlı katılımla karşılanması ilkesini esas aldığı için, İslâm hukukunun formal müesseselerinin değil ama benimsediği ilkelerin, elverişli enstrümanlar vasıtasıyla her zaman diliminde uygulanabilir olmasına imkân vermektedir.

Esasen öğretilde mağdurun korunmasının genel çerçevesini, i) mağduriyetin giderilmesini bir ceza hukuku yaptırımını olarak kabul eden, ii) ceza ve ceza muhakemesi sistemi içinde cezanın belirlenmesi, azaltılması veya cezasızlık sebeplerinin birer unsuru olarak faile ayrıcalıklar tanıyan, iii) ceza muhakemesinin dışında fail-mağdur-uzlaşması gibi suç olmaktan çıkarmanın bir yansıması olan ve iv) nihayet doğrudan devletin suça karşı oluşturulacak sigorta sistemleri veya bir fon aracılığıyla suç mağdurlarının mağduriyetinin giderilmesini sağlayan dört ana model oluşturmaktadır²⁹. İşte bu aşamada da kanaatimizce bağlantı noktamız, bahsi geçen sosyal dayanışma, sosyal kontrol ve sosyal güvence kavramlarındaki sosyallik dolayısıyla “sosyal devlet ilkesi”dir.

²⁵ OKUR, s.333; KUM, s.2584-2585.

²⁶ ÜDEH, II, s.298-300; ÜDEH, III, s.21; BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.133, 142 ve 189; AYKANAT, s.208 ve 211; BARDAKOĞLU, Diyet, <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>; ŞAFAK, s.105; BEŞER, Sigorta, s.95 ve 104; SAĞLAM, Sigorta, s.274, 281 ve 288; OKUR, s.20-21, 283-284, 337 ve hatta “Âkilenin Güncelliği ile İlgili Yaklaşımlar” hakkındaki ayrıntılı bilgi için bkz. OKUR, s.261-286; YILMAZ, Mağdur, s.113.

²⁷ BEŞER, Sosyal Güvenlik, s.141 ve 200; TUNCAY, s.870; BEŞER, Sigorta, s.104-105; SAĞLAM, Teknikler, s.10; SAĞLAM, Sigorta, s.279; ayrıca daha geniş bir şekilde “Âkile – Sigorta İlişkisi” için bkz. OKUR, s.324-332; DAĞCI, s.60 ve 362.

²⁸ OKUR, s.285.

²⁹ ÖZEK, s.41-55; DÖNMEZER, s.186-190; HIRSCH, Zusammenfassung, s.377-378; ALBRECHT, s.56; AVCI, Tarihi Gelişimi, s.45; KARAKAŞ DOĞAN, Şiddet, s.67; USLU, s.248; YILMAZ, Mümkün Mü?, s.477-478; YILMAZ, Mağdur, s.300.

II. SOSYAL DEVLET İLKESİ

Bilindiği üzere “sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan haysiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen devlet anlayışıdır”³⁰.

Şüphesiz ceza hukuku bağlamında suç ile ortaya çıkan durum, esas itibarıyla failin cezai sorumluluğunu gerektirir. Buna karşın, çoğu zaman failin suçtan doğan haksızlığı veya mağduriyeti cezai sorumluluk dışında giderme imkânının bulunmaması halinde, suç ile meydana gelen -geniş anlamda- haksızlığın veya -dar anlamda- mağduriyetin giderilmesine ilişkin çözüm imkânsız hale gelebilmektedir. Başka bir ifadeyle esasen sorun, suç ile meydana gelen mağduriyetin giderilmesi bakımından faillerin gerekli ve yeterli imkânlarla sahip olmamasında düğümlenmektedir³¹. Mefhumu muhalifinden ifade etmek gerekirse, mağduriyetin doğrudan fail tarafından giderilmesi yolunun sadece failin ekonomik durumunun iyi olduğu veya zararı giderebilecek düzeyde olduğu hallerde sonuç vereceği unutulmamalıdır³². Buna ilişkin ceza ve ceza muhakemesi hukukunda önödeme, uzlaştırma ve adli kontrolde güvence sunma gibi kendi kapsam ve şartları içerisinde farklı kurumların bulunduğu not edilmelidir³³. Ancak bizim burada ele almaya çalıştığımız husus, bu kurumların dışında da failin ve mağdurun düşmüş olduğu duruma ilişkin sigorta ve âkile sistemlerine benzer şekilde “devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi”nin mümkün olup olamayacağını irdelemektir.

Fail sebep olduğu haksızlığa cezai sorumluluğu dışında bir çözüm üretmediği takdirde, esasen ya mağdurun başına gelenlere katlanması veya taviz vermesi ya da toplumun mağduriyeti gidermesi ihtimalleri söz konusu olabilmektedir³⁴. Ancak özellikle birinci ihtimalin iyi bir yönetim anlayışı ve özellikle “sosyal devlet ilkesi” ile bağdaşmayacağı şüphesizdir³⁵.

Suç ile failin içine düşmüş olduğu durum ve failin topluma yeniden kazandırılması bakımından, kişilerin gelişmesi için ortam sağlama “olmazsa olmaz koşul” (*conditio sine qua non*)dur ve tabi ki devletin bu koşulları sağlama görevinin temelini de sosyal devlet ilkesi oluşturur³⁶. Yani ister mağdur isterse de fail için olsun, devlet, sosyal güvenliği sağlamak amacıyla gereken tedbirleri alma sorumluluğu altındadır³⁷. Ancak bu konudaki tarihî süreç dikkate alındığında, devletin suçtan doğan

³⁰ Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştay Raporu, s.159; YILMAZ, Mağdur, s.148.

³¹ ÖZEK, s.34; HIRSCH, Zararın Tamiri, s.348; YILMAZ, Mağdur, s.344.

³² PAMUK, Mağdur, s.251; BOYACI, s.158; YILMAZ, Mağdur, s.345.

³³ Söz konusu kurumların Mağduriyetin Giderilmesi yönüyle ele alındığı ayrıntılı incelemeler için bkz. YILMAZ, Mağdur, s.362-372.

³⁴ ÜDEH, III, s.21; HIRSCH, Zararın Tamiri, s.351; ÖZBEK, s.101; AÇIKGÖZOĞLU, s.42; YILMAZ, Mağdur, s.147 ve 346.

³⁵ AÇIKGÖZOĞLU, s.69; KARAKAŞ DOĞAN, Şiddet, s.67; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştay Raporu, s.177; ROXIN, SCHÜNEMANN, s.10-11; YILMAZ, Mağdur, s.147.

³⁶ ÖZGENÇ, s.26 ve 64; BACAŞIZ, s.4927; TURANLI, s.117; YILMAZ, Mağdur, s.149, 340 ve 347.

³⁷ YARSUVAT, s.335; DÖNMEZER, ERMAN, C.II, s.736; GÜLTEKİN, s.146; YILMAZ, Mağdur, s.347.

mağduriyetleri gidermeye yönelik yükümlülüğünün mağdura hitap eden kısmıyla³⁸ olduğu gibi faile hitap eden kısmıyla da “*gelişmekte olan bir norm*” (*an emerging norm*) olarak ifade edilmesi mümkündür.

Kaldı ki bir hukuk sistemi, bireyi ve haklarını temel aldığı iddiasındaysa, “*sosyal bir hukuk devleti ilkesi*”nin gereği olarak, devlete etkili ve erişilebilir bir adalet hizmeti sunma ödevi de yükler³⁹. Kanaatimizce günümüzde çağdaş anlamda devlet mekanizmasının geldiği nokta itibarıyla hem mağdur hem de fail için “*devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi*” gerekmektedir.

III. DEVLETİN DOĞRUDAN SORUMLULUK ÜSTLENMESİ

A. GENEL OLARAK

Yukarıda değinildiği üzere, mağdurun mağduriyetinin doğrudan devlet tarafından takip edilmesi, sosyal devlet ilkesinin bir neticesi niteliğindeki toplumsal bir görevdir. Devlet, bu görevinin mağdura bakan yönüyle giderimini öncelikle sağlama, faile bakan yönüyle ise özellikle özel önleme işlevi bakımından rücu yollarını arama yükümlülüğü altındadır⁴⁰.

Devletin bir sosyal hukuk devleti olduğu bilinciyle suçtan doğan sorumluluğu toplum adına paylaşma yönünde hareket etmesi, hem mağdur bakımından “*mağduriyetin giderilmesi*”ne⁴¹ hem de fail bakımından failin yeniden topluma kazandırılmasına yönelik kamusal veya özel fonlar oluşturulmasını sağlayabildiği ölçüde akılcı bir biçimde kurgulanabilir⁴².

B. FELSEFİ VE TARİHİ TEMELLERİ

Öğretide özellikle mağdura bakan yönü ile devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesinin tarihi ve felsefi temellerinin Aydınlanma Çağına dayandırıldığı ve Cesera Beccaria, Jeremy Bentham, John Howard, Montesquieu gibi pek çok yenilikçi ismin çabaları ile ceza hukukunun insancillaşması şeklinde bir dönüşümün gerçekleştiği not edilmektedir⁴³. Hatta Bentham’a göre, mağdurun zararının basit ve hızlı bir yargılama ile giderilmesi veya tazminat ödenmesi fikri, mağduru en az failin cezalandırılması kadar tatmin edecektir ve bu doğrultuda bütün suçluların mallarından ve çalışarak kazanacakları paralarından

³⁸ BASSIOUNI, s.204, 223 ve 258; AYTEKİN İNCEOĞLU, s.12; GÜNGÖR, s.200; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.185; YILMAZ, Mağdur, s.347.

³⁹ KRAUB, s.269 ve 272; YILMAZ, Mağdur, s.140.

⁴⁰ PAMUK, Mağdur, s.248-249; YILMAZ, Mağdur, s.348.

⁴¹ “*Mağduriyetin Giderilmesi*” kavramının esasen tazminatı da kapsayan ama özünde gerek ceza hukuku içinde gerekse ceza hukuku dışında bir usulle -*kural olarak fail tarafından*- geniş anlamda ise fail yanında devlet, sigorta ve mağdur yardım kuruluşları tarafından giderilmeyi karşılayan daha geniş nitelikte bir kavram olduğu yönündeki inceleme ve değerlendirmeler için bkz. ÖZBEK, s.22; YILMAZ, Mağdur, s.303-304.

⁴² ÜDEH, III, s.21; AKDEMİR, s.81; HIRSCH, Zusammenfassung, s.392; ÖZBEK, s.206-207; KIRCHENGAST, s.206; KAYA, s.27; BOYACI, s.158; KAHVECİ, s.132; OKUR, s.285; YILMAZ, Mağdur, s.348; KUM, s.2567.

⁴³ YARSUVAT, s.335; LÜDERSEN, s.487 ve 491; ESER, Rechtsgut, s.1008; DÖNMEZER, ERMAN, C.I, s.60-61 ve 66-67; DÖNMEZER, ERMAN, C.II, s.732-733; DÖNMEZER, ERMAN, C.III, s.20-28 ve 75-76; KIRCHENGAST, s.113-114; REID, s.61-62; SAUTNER, s.45; HÖRNLE, s.48-49; ZAFER, s.36-37; ARTUK, GÖKCEN, ALŞAHİN, ÇAKIR, s.836; ROTH, s.174; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s.21-26; DEMİRBAŞ, Genel, s.89 ve 617-618; DEMİRBAŞ, İnfaz, s.135-136; YILMAZ, Mağdur, s.331.

bir fon oluşturulması; bu mümkün olmaz ise, tazminat için Devlet hazinesine veya özel sigorta kuruluşlarına başvurulması gerekir⁴⁴.

Nitekim bu hususta Türkiye'nin de altına 24 Nisan 1985 tarihinde imza koyduğu, ancak hala onaylayarak bir iç hukuk metni haline getirmediği 24 Kasım 1983 Tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi örnek gösterilebilir⁴⁵. Buna göre, failin kovuşturulması veya cezalandırılmasına bağlı olmaksızın, failin bilinmemesi, yakalanamaması veya ölmesi ya da mağdura ödeme yapacak gücünün olmaması gibi sebeplerle başka kaynaklardan zararın tazmin edilememesi durumunda, sadece şiddet suçlarından mağdur olan kişilerin zararlarının giderilmesi, üye Devletlerin yükümlülüğüne bırakılmıştır⁴⁶. Gerçekten de Sözleşme'de mağdurun zararının giderilmesinde esas sorumlunun fail olduğu belirtilmekle birlikte, sosyal sigorta kurumlarının ya da benzeri kuruluşların zararın giderilmesinden sorumlu oldukları ve bu kurumlarca zararın giderilmemesi ihtimalinde devletin sorumluluğunun ortaya çıkacağının öngörüldüğü “*zincirleme bir sorumluluk sistemi*” oluşturulmuştur⁴⁷. Ülke olarak altına imza koymuş olmamız ile birlikte aynı zamanda “*sosyal bir hukuk devleti*” olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin Sözleşme'nin hükümlerini yaşama geçirmek bakımından, bir yandan uluslararası topluma diğer yandan ise gerek mağdur gerekse de fail olsun vatandaşlarına karşı akdi bir sorumluluk üstlendiği de hatırlatılmalıdır⁴⁸. Buraya dayanarak öğretide de “*taksirli suçlar bakımından sigorta sisteminin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi veya trafik cezalarından gelen para cezalarının bu yöne tahsis edilmesi, adli para cezası ve kısa süreli hapis cezası öngören kasıtlı suçlar bakımından adli para cezalarının belirlenecek bir yüzdelik dilimiyle “Suç Mağdurlarını Destekleme veya Mağdurlara Yardım Fonu” gibi bir uygulamaya gidilmesi, daha uzun süreli hapis cezası öngören kasıtlı suçlar bakımından ise doğrudan genel bütçeden ayrılacak bir pay ile fon oluşturulması*” şeklinde kademeli bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁹.

C. SOMUT ÖRNEKLER

Daha somut bir örnekle ifade etmek gerekirse, 3294 sayılı Kanun ile 1986 yılında kurulan ve halen de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı nezdinde faaliyet gösteren “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*”na benzer şekilde, Adalet Bakanlığı nezdinde de bir “*Suç Mağdurlarını*

⁴⁴ EREM, Ceza Adaletinde, s.335; AKDEMİR, s.82; ZEDNER, s.210; KOLLER, s.179; DEĞİRMENCİ, s.70; DEMİRBAŞ, Genel, s.610; YILMAZ, Mağdur, s.332.

⁴⁵ ÖZBEK, s.112; KAFES, s.118; ALAN AKCAN, s.151; AYTEKİN İNCEOĞLU, s.28; KARAKAŞ DOĞAN, Uluslararası, s.1017; TAMER, YILMAZ, s.7; SEÇKİN, s.266; YILMAZ, Mağdur, s.181.

⁴⁶ AERTSEN, s.103; AYTEKİN İNCEOĞLU, s.13; İNCEOĞLU, s.75; YILMAZ, Mağdur, s.179-180.

⁴⁷ YARSUVAT, s.337; YILMAZ, Mümkün Mü?, s.479; YILMAZ, Mağdur, s.180; benzer şekilde daha dikkat çekici ve “ortaya konulan belgeler arasındaki “en gelişmiş belge”” olarak nitelenen Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve R(2006)8 Sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı üzerinden inceleme ve değerlendirmeler için bkz. YILMAZ, Mağdur, s.189-192.

⁴⁸ ARSLAN, s.2337; YILMAZ, Mağdur, s.181.

⁴⁹ YILMAZ, Mümkün Mü?, s.479; YILMAZ, Mağdur, s.360-361 ve 481; ayrıca bkz. HIRSCH, Zusammenfassung, s.392; SOKULLU-AKINCI, s.711.

Destekleme Fonu” teşekkül ettirilebilir⁵⁰. Adına ister “*kamusal tazminat*”, ister “*Telaflı Fonu*”, isterse de “*Para Kasası Sistemi*” denilsin, adli para cezalarının infazı ile müsadere edilen eşya veya kazançlardan finanse edilerek oluşturulabilecek ve böylece ihtiyaç halinde gecikmeksizin mağduriyetin giderilmesini sağlayabilecek, böylesi bir sistem ile mağduru olduğu kadar faili de etkin kılmak amaçlanmaktadır⁵¹.

Örnek olarak TCK m.50/1’deki “*kısa süreli hapis cezalarının adli para cezalarına çevrilmesi*” ile TCK m.50/4’teki “*Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa; bu ceza, diğer koşulların varlığı halinde, birinci fıkranın (a) bendine göre adli para cezasına çevrilebilir. Ancak, bu hüküm, bilinçli taksir halinde uygulanmaz.*” hükümleri bu aşamada değerlendirilebilir. Bu amaç doğrultusunda, devletin “*haklı ve insanca bir çözüm getiren*”, *doğrudan veya dolaylı* her vesileden istifade eden “*daha koruyucu bir sosyal refah sistemi*” veya daha kısa şekilde “*dayanışma sistemi*” ile doğrudan sorumluluk üstlenmesinin en etkin ve hızlı yöntem olarak görüldüğüne şüphe yoktur⁵². Nitekim kanaatimizce de hem mağdur hem de fail bakımından devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesinin sağlam temellere dayanan bir sistematığa kavuşturulması, -bu yöndeki düzenlemelere şiddetle ihtiyaç olduğu için- daha fazla geciktirilmemelidir⁵³. Çünkü sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkını insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah koşullarını sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş bir anlayış olarak tanımlanan sosyal devlet ilkesi, etkin ve tutarlı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmasını sağlayarak toplumsal dayanışma ve gelişmeye olumlu katkılarda bulunacaktır⁵⁴.

Kaldı ki, devletin vatandaşını suçtan koruma görevini üzerine alması, özellikle mağdur bakış açısı altında mağduriyetin giderilmesinin devletçe üstlenilmesinin haklı gerekçesini oluşturur. Nitekim bu çerçevede vatandaşın devletten uygun bir destek beklemesi de meşru görünmektedir. Çünkü devlet bir suçun işlenmesine engel olamadığına göre, eksikliğini en azından bu şekilde tamir etmelidir. Ancak bu aşamada devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesinin “*büyük bir ekonomik külfet*” barındırdığı da şüphesizdir⁵⁵. İşte öğretilde böylesi bir tartışmayı bertaraf etmeye yönelik çözümler, i) sadece belli bazı

⁵⁰ <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/> E.T.22.03.2025; ÜLKÜMEN, s.119 ve 121; GÜNGÖR, s.222; YILMAZ, Mümkün Mü?, 478; YILMAZ, Mağdur, s.349.

⁵¹ AKDEMİR, s.92-93; ESER, Zur Renaissance, s.741-742; URUŞAK, s.22-23; MEIER, s.68 ve 72-73; HACIOĞLU, s.195; ÖZBEK, s.33 ve 211; KURU, s.78; AVCI, Tarihi Gelişimi, s.45 ve 49; YÜCEL, Adalet Psikolojisi, s.89; DEMİRBAŞ, Genel, s.610-611; KAYA, s.27; SOYGÜT ARSLAN, s.288; ÖZTÜRK, s.47; YILMAZ, Mağdur, s.349-350.

⁵² EREM, Mağdurun Korunması, s.278; EREM, Ceza Adaletinde, s.348; DÖNMEZER, s.185-186; ÖZEK, s.36-37 ve 41; AKDEMİR, s.109 ve 133-134; HIRSCH, Zusammenfassung, s.392; URUŞAK, s.88; YARSUVAT, s.338; ÖZBEK, s.311-312; HACIOĞLU, s.197 ve 200-201; CENTEL, s.67; AÇIKGÖZOĞLU, s.58; SOKULLU-AKINCI, s.711; YÜCEL, Nötrleşme, s.301; ERZURUMLUOĞLU, s.70; ÇAKICI GERÇEK, s.12; KAFES, s.101; KARAKAŞ DOĞAN, Suçtan s.208 ve 220; TURANLI, s.119; PAMUK, Şahsi Hak, s.359; KARAKAŞ DOĞAN, Uluslararası, s.1017; KURU, s.79 ve 107; KARAKAŞ DOĞAN, Şiddet, s.72; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159; YILMAZ, Mümkün Mü?, s.479, YILMAZ, Mağdur, s.350-351 ve 361.

⁵³ DEMİRBAŞ, Genel, s.613; YILMAZ, Mağdur, s.362.

⁵⁴ YILMAZ, Mağdur, s.351; ayrıca bkz. HACIOĞLU, s.197 ve 200-201; PAMUK, Şahsi Hak, s.359; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159.

⁵⁵ “Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus da usul ekonomisi ilkesi çerçevesinde masraftan tasarrufa yönelirken, sosyal amaçlara hizmet etmeyen bir adalet dağıtımına yol açmamaktır. Zira özü itibarıyla adalet hizmetinden tasarruf olmaz ve bu doğrultuda demokrasinin şaşmaz bir teminatı olarak sosyal devlet ilkesi ile gerekçelendirilebilecek böyle bir

suçlar bakımından devlete tazminat yükümlülüğü getirmek, ii) manevi tazminatı hariç tutmak, iii) mağdurun kusurunu tazminat miktarının tayininde göz önünde bulundurmak, iv) mağdurun veya ailesinin başka yollarla tazminat almaları durumunda devletin ayrıca tazminat ödememesi veya özel mağduriyet sigortası, v) zararların devletin oluşturacağı bir fondan ya da sosyal güvenlik sisteminden karşılanması şeklinde sıralanmıştır⁵⁶. Ancak kanaatimizce ve özellikle hukuki güvenlik bakımından, öğretide de ifade edildiği biçimde bu husustaki kapsamlı değerlendirmeyi *hâkim* yapmalıdır⁵⁷:

Yine de her suçun sonuçları itibarıyla telafi edilmeye uygun olup olmadığı sorulmalı ve mağduriyetin giderilmesi olanakları her suç bakımından araştırılmalıdır. Suçlarla korunan hukuki değerler birbirlerinden farklı olduğu için, ceza adaleti sisteminde mağduriyetin giderilmesi olanaklarına yer verilmek isteniyorsa, bu durum genel hükümler içinde ele alınmalıdır. Böylece, somut suçları ve özelliklerini göz önünde bulundurarak, mağduriyetin giderilmesi kurumunun uygulanıp uygulanamayacağına veya uygulanacaksa nasıl uygulanacağına, hâkim karar verecektir.

Ülkemiz özelinde aslında, 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun ile 2330 Sayılı Nakdî Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, kapsamı ve şartları itibarıyla oldukça dar bir şekilde iç güvenlik ve asayişin korunması ve kaçakçılığın önlenmesi, tâkibi ve tahkiki konularında görevlendirilen güvenlik görevlilerine; çarşı, mahalle ve kır bekçileri, gümrük muhafaza âmir ve memurları, hâkim, savcı ve savcı yardımcıları ile güven ve asayişin korunması konularında hizmet gören diğer kamu personelinin ve sivillerden bu görevleri dolayısıyla yaralanan veya sakatlananlara, ölümlerinde ise mirasçılarına “Devlet Bütçesi”nden “tazminat” verilmesi ya da “aylık” bağlanmasını ana hatlarıyla öngörmüştür⁵⁸. Belirtmek gerekir ki, söz konusu kanunlardaki somut düzenlemeler, zaten terör gibi bir ihtimalde çoğu zaman faile müracaat etmenin mümkün olmaması dolayısıyla “sosyal risk” ilkesi doğrultusunda devletin objektif sorumluluğunu kabul etmektedir⁵⁹. Öğretide bu durumun özellikle 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 21. maddesine bakıldığında kolaylıkla anlaşılacağı üzere, aynı fıkra içinde bile 2330, 5434 ve 5510 sayılı Kanunlar gibi farklı mevzuat hükümlerine gönderme yapıldığı gerekçesiyle eleştirildiği ve buradan hareketle mümkün olduğu ölçüde fail ya da faillere rücu edilmesinin toparlayıcı bir şekilde, genel hüküm niteliğinde açık bir kanuni güvenceye kavuşturulması gerektiği ifade edilmektedir⁶⁰.

sosyo-politik düşünce adeta gereklilik değil bir zorunluluktur. Dolayısıyla bu çerçevede dengenin çok iyi kurulması gerektiği unutulmamalıdır.” YILMAZ, Mağdur, s.150; ayrıca bkz. YÜCEL, Korunma, s.859; AÇIKGÖZOĞLU, s.55; BARTSCH, BLETTE, BLAUERT, HELLMANN, s.358.

⁵⁶ EREM, Ceza Adaletinde, s.335; DÖNMEZER, s.184 ve 190; YARSUVAT, s.336; ESER, Zur Renaissance, s.732; ÖZBEK, s.23, 84, 102; CENTEL, s.67; PAMUK, Şahsi Hak, s.356; USLU, s.248; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştay Raporu, s.166 ve 195-196; KAHVECİ, s.132; YILMAZ, Mümkün Mü?, s.454; YILMAZ, Mağdur, s.329-330 ve 336.

⁵⁷ YILMAZ, Mağdur, s.336; ayrıca bkz. ÖZBEK, s.319.

⁵⁸ YARSUVAT, s.340; URUŞAK, s.93-94; AKDEMİR, s.109; ARSLAN, s.2343; İNCEOĞLU, s.74; KAYA, s.26; TURANLI, s.125-127; KURU, s.92-94; EROĞLU DURKAL, s.328; SEÇKİN, s.274; YILMAZ, Mağdur, s.333-334.

⁵⁹ ÖZBEK, s.267-268; KAYA, s.31-32; EROĞLU DURKAL, s.320-321; YILMAZ, Mağdur, s.335.

⁶⁰ BAŞBUÇ, s.134-135 ve 137-138; ÇELİK, s.142; YILMAZ, Mağdur, s.335.

SONUÇ

Başta ekonomik ve sosyal bakımdan pek çok tehlike ile karşı karşıya kalabilen insan, söz konusu tehlikelerle mücadele edebilmek için, zamanın ihtiyaçları ve imkânları doğrultusunda bireysel ve toplu yöntemler geliştirmiştir. Tarihin farklı dönemlerinde farklı şekillerde karşımıza çıksa da “*sigorta ve âkile sistemleri*” zikredilen yöntemlerdendir ve çalışmamız kapsamında benzer yönleriyle incelenmiştir.

Sonuç olarak tercih edilmesi gereken temel yaklaşım, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ile birlikte, failin yeniden sosyalleşip ıslah olabilmesini sağlayacak destek mekanizmalarının kurulmasıdır. Bunu gerçekleştirecek olan da “*sosyal devlet*”ten başkası değildir. Çünkü bilindiği üzere sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan haysiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen devlet anlayışıdır. Bu doğrultuda, modern anlamda devlet mekanizmasının geldiği nokta itibarıyla hem mağdur hem de fail için “*devletin doğrudan sorumluluk üstlenmesi*” gerekmektedir. Kanaatimizce, devletin sağlam temellere dayalı olarak kuracağı, her şart ve durumda bireylerin yanında olduğunu hissettireceği bir sistem için özellikle hukuki güvenlik bakımından, her suçun sonuçları itibarıyla telafi edilmeye uygun olup olmadığı, somut suçları ve özellikleri göz önünde bulundurularak mağduriyetin giderilmesi kurumunun uygulanıp uygulanamayacağı veya uygulanacaksa nasıl uygulanacağı ve faile bakan yönüyle de özellikle özel önleme işlevi bakımından rücu olanaklarının nasıl işletileceği, toparlayıcı bir şekilde, genel hüküm niteliğinde açık bir kanuni güvenceye kavuşturulmalı ve *hâkim denetimi* altında yürütülmelidir.

Biz, devletin “*haklı ve insanca bir çözüm getiren*”, *doğrudan veya dolaylı* her vesileden istifade eden “*daha koruyucu bir sosyal refah sistemi*” veya “*dayanışma sistemi*” ile gerek mağdur gerekse de fail olan vatandaşlarını en azından suç sonrasında korumasının mümkün olabileceği düşüncesindeyiz. Yeter ki, bu yönde sağlam bir irade geliştirilebilsin ve toplum tarafından kabul edilip uygulanabilsin.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZOĞLU, M. (2000). Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı. Ankara.
- AERTSEN, I. (2014). Karşılaştırmalı Avrupa Ülkeleri Mağdur Hakları Mevzuatı Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru. Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu. Ankara.
- AKDEMİR, S. (1988). Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması. İzmir.
- AKTAN, H. Âkile. TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/akile>, (E.T.21.03.2025).
- ALAN AKCAN, E. (2013). Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları. İstanbul.
- ALBRECHT, H.J. (1990). Kriminologische Perspektiven der Wiedergutmachung – Theoretische Ansätze und empirische Befunde. Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br. (A. ESER, G. KAISER, K. MADLENER, Düzenleyenler). Freiburg i. Br.
- APAYDIN, H. Y. Hata. TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/hata>, (E.T.21.03.2025).
- ARSLAN, Ç. (2010). Türk Hukukunda Suç Mağdurunun Zararın Tazmini. Dünyada ve Türkiye’de Ceza Hukuku Reformları Kongresi (26 Mayıs-4 Haziran 2010 İstanbul ve Ankara) Tebliği, Sempozyum Kitabı, C.2. (A. SÖZÜER Düzenleyenler). İstanbul.
- ARTUK, M.E., GÖKCEN, A., ALŞAHİN, M.E., ÇAKIR, K. (2023). Ceza Hukuku Genel Hükümler (17. b.). Ankara.
- AVCI, M. (2000). Sigortanın Osmanlı Hukukuna Girişi. SÜHFD, 8(1-2), 267-290. (Sigorta).
- AVCI, M. (2016). Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi. Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana. (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları). Ankara. (Tarihi Gelişimi).
- AVCI, M. (2018). Osmanlı Ceza Hukuku I Genel Hükümler (3. b.). Ankara. (Genel).
- AVCI, M. (2018). Osmanlı Ceza Hukuku II Özel Hükümler (3. b.). Ankara. (Özel).
- AYDIN, M. Â. (2021). Türk Hukuk Tarihi (18. b.). İstanbul. (Hukuk Tarihi).
- AYDIN, M. Â. Anayasa. TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/anayasa#1>, (E.T.21.03.2025). (Anayasa).
- AYHAN, R., ÇAĞLAR, H., ÖZDAMAR, M. (2020). Sigorta Hukuku (3. b.). Ankara.
- AYKANAT, M. (2019). Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kurumlar. Ankara.
- AYTEKİN İNCEOĞLU, A. (2016). Ceza Hukukunda Mağdur Hakları Çerçevesinde Mağdurun Zararının Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi. BÜHFD, 11(141-142), 9-46.
- BACAKSIZ, P. (2014). Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma. Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan, DEÜHFD, 16(Özel Sayı), 4917-4941.

- BARDAKOĞLU, A. Diyet. TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/diyet>, (E.T.21.03.2025).
- BARTSCH, T., BLETTEL, H., BLAUERT, K., HELLMANN, D. F. (2014). Staatliche Opferentschädigung auf dem Prüfstand – Entschädigungsanspruch und Entschädigungspraxis. ZIS, 7(8), 353-363.
- BASSIOUNI, M. C. (2006). International Recognition of Victims' Rights. Human Rights Law Review, 6(2), 203-279.
- BAŞBUĞ, A. (2016). Terör Mağduru Şehit ve Gazilerin Tazminat Hakları ve Öneriler – Terör Mağdurlarına Ödenecek Tazminatın Diğer Tazminat Türleri ile Mukayesesi. Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana. (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları). Ankara.
- BEŞER, F. (1987). İslâmda Sosyal Güvenlik. Ankara. (Sosyal Güvenlik).
- BEŞER, F. (2006). Sosyal Riskler Sigorta ve İslam. İstanbul. (Sigorta).
- BOYACI, A. (2013). Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma. İÜHFM, 71(1), 157-175.
- BOZER, A. (2004). Sigorta Hukuku (2. b.). Ankara.
- CAN, M. (2009). Türk Özel Sigorta Hukuku (2. b.). Ankara.
- CENTEL, N. (1997). Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması. Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan, 59-70.
- CENTEL, N., ZAFER, H., ÇAKMUT, Ö. (2017). Türk Ceza Hukukuna Giriş (10. b.). İstanbul.
- CİN, H., AKYILMAZ, G. (2018). Türk Hukuk Tarihi (10. b.). Konya.
- ÇAKICI GERÇEK, L. (2009). Gençlik ve Mağduriyet Üzerine Bir Anket Çalışması. Adli Bilimler Dergisi, 8(4), 11-22.
- ÇEKER, M. (2016). Sigorta Hukuku (15. b.). Adana.
- ÇELİK, Ç. A. (2016). Mağdur Kimdir, Hangi Durumlarda ve Nasıl Korunmalı, Ne Tür Tazminat Ödenmeli. Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana. (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları). Ankara.
- DAĞCI, Ş. (2018). İslâm Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller. Ankara.
- DEĞİRMENCİ, O. (2008). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları. TBBD, (77), 33-86.
- DEMİRBAŞ, T. (2023). Ceza Hukuku Genel Hükümler (18. b.). Ankara. (Genel).
- DEMİRBAŞ, T. (2023). İnfaz Hukuku (9. b.). Ankara. (İnfaz).
- DÖNMEZER, S. (1977). Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi. Onar Armağanı, 179-191.
- DÖNMEZER, S., ERMAN, S. (2016). Nazârî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.I. İstanbul. (C.I).
- DÖNMEZER, S., ERMAN, S. (2019). Nazârî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.II. İstanbul. (C.II).
- DÖNMEZER, S., ERMAN, S. (2020). Nazârî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.III. İstanbul. (C.III).
- EBU ZEHRA, M., (1994). İslamda Suç ve Ceza I. İstanbul. (I).
- EBU ZEHRA, M., (1994). İslamda Suç ve Ceza II. İstanbul. (II).

- EKİNCİ, E. B. (2016). Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk (4. b.). İstanbul.
- EREM, F. (1966). Mağdurun Korunması. Adalet Dergisi, 57(4), 277-279. (Mağdurun Korunması).
- EREM, F. (1968). Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması. Adalet Dergisi, (6), 334-349. (Ceza Adaletinde).
- EROĞLU DURKAL, M. (2018). Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı. ERÜHFD, 13(2), 315-369.
- ERZURUMLUOĞLU, B. (2009). Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması. PBD, 11(4), 67-88.
- ESER, A. (1989). Zur Renaissance des Opfers im Strafverfahren. Gedächtnisschrift für Armin Kaufmann. Köln. (Zur Renaissance).
- ESER, A. (1996). Rechtsgut und Opfer – Zur Überhöhung des einen auf Kosten des anderen. Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker. (U. IMMENGA, W. MÖSCHEL, D. REUTER, Düzenleyenler). Baden-Baden. (Rechtsgut).
- FREHSEE, D. (1987). Schadenswiedergutmachung als Instrument strafrechtlicher Sozialkontrolle. Berlin.
- GÜLTEKİN, Ö. (2011). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları. TAAD, (11), 119-148.
- GÜNGÖR, M. (2019). Mağduriyetin Giderilmesi Açısından Uzlaştırma Kurumu ile Mağdur Hakları Tasarısının İncelenmesi. YBHD, (2), 189-230.
- HACIOĞLU, B. C. (1994). Türk Ceza Adalet Sistemi İçinde Suç Mağdurunun Korunması Sorununun Çözümü Üzerine Bir Deneme. SÜHFD, 4(1-2), 191-201.
- HAMİDULLAH, M. (2003). İslâm Peygamberi I. Ankara. (I).
- HAMİDULLAH, M. (2003). İslâm Peygamberi II. Ankara. (II).
- HIRSCH, H. J. (1990). Zusammenfassung der Ergebnisse des Kolloquiums und Frage weiterer Forschungen. Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br. (A. ESER, G. KAISER, K. MADLENER, Düzenleyenler). Freiburg i. Br. (Zusammenfassung).
- HIRSCH, H. J. (1993). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri. Facultatis Decima Anniversaria-10. Yıl Armağanı. İstanbul. (Zararın Tamiri).
- HÖRNLE, T. (2011). Straftheorien. Tübingen.
- İNCEOĞLU, A. (2014). Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Mağdur Hakları. Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium. Ankara.
- KAFES, V. (2011). Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi. AÜHFD, 60(1), 83-116.
- KAHVECİ, M. (2019). Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları. İstanbul.
- KALA, E. S. (2018). Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukuku (1865-1923). İstanbul.
- KARAKAŞ DOĞAN, F. (2011). Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısı. TBBD, (95), 197-234. (Suçtan).

- KARAKAŞ DOĞAN, F. (2013). Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi. MÜHFHAD, 19(2-Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan), 1007-1029. (Uluslararası).
- KARAKAŞ DOĞAN, F. (2016). Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Işığında Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi. Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana. (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları). Ankara. (Şiddet).
- KAYA, C. (2007). Avrupa Konseyi'ndeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşıllanması Hakkında Kanun. Uluslararası Hukuk ve Politika, 3(10), 25-42.
- KENDER, R. (2017). Türkiye'de Hususi Sigorta Hukuku (16. b). İstanbul.
- KIRSCHENGAST, T. (2006). The Victim in Criminal Law and Justice. New York.
- KOLLER, M. (2005). Mediation of Conflicts and Reparation of Damages in Criminal Law Practice in Europe. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, 13(2), 179-200.
- KRAUß, D. (2002). Täter und Opfer im Strafrecht. Festschrift für Klaus Lüderssen Zum 70. Geburtstag am 2. Mai 2002. (C. PRITTWITZ, M. BAURMANN, K. GÜNTHER, L. KUHLEN, R. MERKEL, C. NESTLER, L. SCHULZ, Düzenleyenler). Baden-Baden.
- KUM, E. (2024). İslam Ceza Hukukunda Âkilenin Cezaların Şahsiliği İlkesi Açısından Değerlendirilmesi. ASBÜHFD, 6(2), 2556-2590.
- KURU, G. (2015). Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü. Maltepe ÜHFD, (2), 65-110.
- KÜÇÜKTAŞDEMİR, Ö. (2016). Victims' Rights: A Comparative Study of the EU Directive on Victims' Rights and Turkish Law. EJCL, (3), 153-186.
- LÜDERSSEN, K. (1993). Alternativen zum Strafen. Strafgerechtigkeit – Festschrift für Arthur Kaufmann zum 70. Geburtstag. (F. HAFT, W. HASSAMER, U. NEUMANN, W. SCHILD, U. SCHROTH Düzenleyenler). Heidelberg.
- MADLENER, K. (1990). Die Wiedergutmachung im Spiegel der Rechtsvergleichung – Überblick und Einführung in das Kolloquium. Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br. (A. ESER, G. KAISER, K. MADLENER, Düzenleyenler). Freiburg i. Br.
- MEIER, B. D. (1991). Umleitung der Geldstrafe für Zwecke der Wiedergutmachung: Überlegungen zur Berücksichtigung von Verletzteninteressen in der Strafvollstreckung. ZRP, 24(2), 68-73.
- OKUR, K. H. (2017). İslâm Hukukunda Sosyal Sorumluluk Âkile Örneği. Ankara.
- ÖNDER, A. (1992). Ceza Hukuku Dersleri. İstanbul.
- ÖZBEK, V. Ö. (1999). Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi. Ankara.
- ÖZEK, Ç. (1984). Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar. İÜHFM, 50(1-4), 13-67.

- ÖZGENÇ, İ. (2020). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler (16. b.). Ankara.
- ÖZTÜRK, G. B. (2021). Ceza ve Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları. Ankara.
- PAMUK, G. (2012). Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Mağdurun Makam Olarak Yeri. İstanbul. (Mağdur).
- PAMUK, G. (2013). Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Şahsi Hak Talebinde Bulunma Hakkı. Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması. (N. CENTEL Düzenleyenler). İstanbul. (Şahsi Hak).
- REID, S. T. (2003). Crime and Criminology (10. b.). New York.
- ROTH, M. P. (2017). Göze Göz Suç ve Cezanın Küresel Tarihi. İstanbul.
- ROXIN, C., SCHÜNEMANN, B. (2017). Strafverfahrensrecht (29. b.). München.
- SAĞLAM, H. (2011). İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası Mıdır? Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15(1), 265-292. (Sigorta).
- SAĞLAM, H. İslâm Hukuk Tarihinde Sosyal Güvenlik Kurumları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teknikleri. http://www.e-akademi.org/makaleler/hsaglam-2.htm#_ftn1, (E.T.22.03.2025). (Teknikler).
- SAUTNER, L. (2010). Opferinteressen und Strafrechtstheorien – Zugleich ein Beitrag zum restorativen Umgang mit Straftaten. Innsbruck.
- SEÇKİN, M. B. (2018). Türk Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları. Ankara.
- SOKULLU-AKINCI, F. (2000). Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları. Yargı Reformu 2000 Sempozyumu. (İzmir Barosu Düzenleyenler). İzmir.
- SOYGÜT ARSLAN, M. B. (2010). Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı. BÜHF Kazancı Hukuk Dergisi, (Uzlaşma Özel Sayısı), 283-311.
- Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştay Raporu. (2016). Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları. Ankara.
- ŞAFAK, A. (1977). Mezheblerarası Mukâyeseli İslâm Ceza Hukuku. Erzurum.
- TAMER, İ., YILMAZ, E. (2013). Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı, 10 Temmuz 2013, Rapor No:2013/3. Ankara.
- TUNCAY, A. C. (2014). İslam'da Sosyal Güvenlik. Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan, MÜHFHAD, 20(1), 851-874.
- TURANLI, A. M. (2012). Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağdurun Korunması. İstanbul.
- ÛDEH, A. (1977). İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk Cilt II, İstanbul. (II).
- ÛDEH, A. (1978). İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk Cilt III, İstanbul. (III).
- URUŞAK, U. (1992). Suç Mağdurunun Korunması. İstanbul.
- USLU, F. (2013). Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur. ABD, (4), 241-260.
- ÛÇOK, C., MUMCU, A., BOZKURT, G. (2019). Türk Hukuk Tarihi (21. b.). Ankara.

- ÜLKÜMEN, R. (2016). Finansman Yöntemleri. Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana. (Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları). Ankara.
- YARSUVAT, D. (1994). Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması. İnan Kırac'a Armağan. Ankara.
- YILMAZ, E. (2022). Mağdur İçin Daha İyi Koruma Mümkün Mü? CHD, 17(50), 441-490. (Mümkün Mü?).
- YILMAZ, E. (2024). Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur. Ankara. (Mağdur).
- YÜCEL, M. T. (1967). Suçtan Zarar Gören Şahsın Korunması. Adalet Dergisi, 58(11), 859-863. (Korunma).
- YÜCEL, M. T. (2009). Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleşmesi. TBBD, (83), 278-301. (Nötrleşme).
- YÜCEL, M. T. (2014). Adalet Psikolojisi. Ankara. (Adalet Psikolojisi).
- ZAFER, H. (2015). Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75) (5. b.). İstanbul.
- ZEDNER, L. (2004). Criminal Justice. Oxford.
- ZEYDÂN, A. (2012). İslâm Hukukuna Giriş. İstanbul.